

Formáli ritstjóra

Síðastliðið vor tók ég við ritstjórn *Orðs og tungu* af Ara Páli Kristinsyni sem ritstýrt hefur tímaritinu undanfarin fjögur ár. Mitt fyrsta verk var að kalla eftir greinum og í þessu hefti, sem er númer 21 í röðinni, birtast sex ritrýndar fræðigreinar. Efnið er fjölbreytt að vanda og fjalla greinarnar um orðabókafraeði, beygingu nafna, myndhverfingar, íslenskt táknmál, viðhorf til nýyrða og síðast en ekki síst málræktarfræði. Auk þess birtist hér ein stutt fræðigrein sem fellur í nýjan greinaflokk er hlotið hefur nafnið Smágreinar, og tveir pistlar undir liðnum Málfrægir sem fjalla um nýjungar á sviði hagnýtrar málfræði.

Í fyrstu grein heftisins fjalla **Halldóra Jónsdóttir** og **Pórdís Úlfarsdóttir** um nýja veforðabók sem hlotið hefur nafnið *Íslensk nútímamáls-orðabók*. Í greininni segja höfundar frá tilurð orðabókarinnar, helstu eiginleikum hennar og velta upp ýmsum nýjungum sem fylgja raf-rænni vinnslu orðabóka.

Í síðasta hefti *Orðs og tungu* fjallaði **Katrín Axelsdóttir** um fjórar þágufallsmyndir af karlmannsnafninu *Þórarinn* og aldur þeirra. Í þessu hefti beinir hún sjónum að áhrifsbreytingum þessara mynda og leitar skýringa á tilurð þeirra. Færð eru rök fyrir því að myndirnar *Þórarin* og *Þórarini* séu dæmigerðar áhrifsbreytingar sem tengjast beygingu annarra nafna, en að myndirnar *Þórarinum* og *Þórarininum* séu ódæmigerðar og að rekja megi þær til beygingar nafnorða með greini eða persónuformafna.

Yuki Minamisawa greinir frá rannsókn sinni á myndhverfingum sem tengjast hugtakinu REIÐI í íslensku. Hún nálgast efnið með því að greina texta úr *Markaðri íslenskri málheild* (MÍM) og rannsakar með aðstoð tölfræðinnar hvaða myndhverfingar eru miðlæggar í íslensku nútímamáli. Niðurstaðan er sú að miðlægasta myndhverfingin sem tengist REIÐI í íslensku er REIÐI ER HEITUR VÖKVI Í ÍLÁTI.

Pórhalla Beck og **Matthew Whelpton** beina sjónum að litum í íslensku táknmáli. Í greininni bera þau saman rannsóknir á litaheitum í íslensku táknmáli, íslensku og ensku. Niðurstöður þeirra styðja ráðandi kenningar um að kjarni lithugtaka sé nokkurn veginn sá sami í öllum tungumálum, hvort sem um er að ræða skyld mál eða óskyld. Munurinn á milli tungumála kemur aðallega í ljós þegar sjónum er beint að litum á jöðrum hugtakanna (t.d. *grænblár* eða *aprikósulitur*). Þau benda einnig á að einn helsti munurinn á orðmyndun í íslensku og íslensku táknmáli sé sá að í raddmálinu sé rík tilhneiging til að mynda ný litaheiti með samsetningum á meðan táknin þróast oft úr hlutaheitum (sbr. *fjólublár*, *glóðarauga*).

Tinna Frímann Jökulsdóttir, **Anton Karl Helgason**, **Sigríður Sigurjónsdóttir** og **Eiríkur Rögnvaldsson** greina frá niðurstöðum rannsóknar sinnar á viðhorfum Íslendinga til nýyrða og aðkomuorða. Í rannsókninni er sjónum beint að orðapörum sem tengjast tölvum og tækni þar sem annað orðið er íslenskt nýyrði og hitt aðkomuorð úr ensku (t.d. *vafri* og *browser*). Höfundar komast m.a. að þeirri niðurstöðu að meirihluti þátttakenda er mjög hlynntur þeirri stefnu að mynda skuli íslensk nýyrði. Þegar spurt er sérstaklega út í notkun einstakra orðapara má þó greina mikinn mun á milli þeirra.

Ari Páll Kristinsson fjallar um hugmyndir Haugens, Ammons og Spolsky um málstöðlun, málstefnu og málstýringu og setur þær í íslenskt samhengi. Í greininni sýnir hann hvernig hugmyndirnar nýtast við rannsóknir á íslensku málsamfélagi og tekur m.a. sem dæmi víðtæk áhrif Björns Guðfinnssonar á íslenskan ritmálsstaðal á 20. öld. Einnig fjallar hann um nýlegar hugmyndir Spolskys um áhrif baráttufólks á málstefnur og nefnir sem dæmi breytingar á notkun kyns í íslensku.

Í þessu tölublaði er höfundum í fyrsta sinn gefinn kostur á því að birta smágreinir sem fjalla um afmörkuð fræðileg efni. **Svavar Sigmundsson** ríður á vaðið og birtir grein sem fjallar um merkingu viðurnefnis Leifs heppna. Svavar færir rök fyrir því að lýsingarorðið *heppinn* hafi áður fyrir haft bæði merkinguna 'lánsamur' og 'frækinn'. Máli sínu til stuðnings vísar hann til færeysku.

Að venju er þátturinn Málfrægnir aftast í tímaritinu. Annars vegar kynnir **Steinþór Steingrímsson** nýja Risamálheild sem hefur verið aðgengileg á vefnum frá því vorið 2018 og hins vegar fer **Jóhannes B. Sigtryggsson** yfir helstu breytingar í reglum Íslenskrar málnefndar um greinarmerkjasetningar.

Ég færi fyrrverandi ritstjóra *Orðs og tungu*, Ara Páli Kristinssyni,

Þakkir fyrir góð ráð við undirbúning þessa heftis, Bessa Aðalsteinssyni fyrir að annast umbrot tímaritsins og Svanhildi Maríu Gunnarsdóttur fyrir prófarkalestur. Hin ráðgefandi ritnefnd tímaritsins fær bestu þakkir fyrir sinn þátt og ónafngreindir ritrýnar fyrir sína ósérhlífnu vinnu við að lesa yfir og skrifa umsagnir um innsendar greinar. Án þeirra hefði þetta hefti ekki orðið að veruleika.

Að lokum vil ég minna á að allir árgangar *Orðs og tungu* frá upphafi eru í opnum aðgangi á *Tímarit.is*, vef Landsbókasafns Íslands – Háskólabókasafns.

Helga Hilmissdóttir